

TUOMAS KUHMONEN, KTT, MMM Tutkimusjohtaja
Turun yliopisto

IRENE KUHMONEN, YTM Tohtorikoulutettava
Jyväskylän yliopisto

Maaseutualueiden vaihtoehtoiset tulevaisuudet

TIIVISTELMÄ

Maaseutualueille luodaan neljä mahdollista tulevaisuuskuva kirjallisuuden ja tulevaisuusverstaaiden aineistojen pohjalta tulevaisuustaulukkomenetelmää hyödyntäen. Tulevaisuuskuvat ovat hajautunut biotalous, siirtomaatalous, museomaaseutu ja saarekemaaseutu. Merkittävimpiä muutosvoimia kuvien taustalla ovat ympäristö ja kestävyys, keskittymisen ja hajautumisen prosessit, teknologian kehitys, sääntelyn lisääntyminen ja maaseutu hyvinvoinnin lähteenä. Erilaisten alueiden kilpailukyky liiketoiminta- ja asumisympäristönä sekä yhdyskuntarakenne poikkeavat merkittävästi toisistaan eri tulevaisuuskuissa. Juuri kehityspolkujen vahvan erottelun ansiosta tulevaisuuskuvia voidaan käyttää yhteiskuntapolitiikan tavoitteenasettelun työkaluna. Maaseutualueiden tulevaisuus on osittain avoin, ja vaihtoehtoisten tulevaisuuksien toteutumiseen voidaan vaikuttaa. Käytännössä noin vuoteen 2030 ajoitetut tulevaisuuskuvat toteutuvat luultavasti vain osittain, eri ilmiöissä ja eri paikoissa omalla tavallaan.

Avainsanat: Maaseutualueet, tulevaisuuskuvat, yhteiskuntapolitiikka, aluekehitys

Maaseudun ominaispiirteisiin kuuluu monimuotoisuus. Maaseudun paikat ja alueet ovat monenlaisten taloudellisten, poliittisten, sosiaalisten ja kulttuuristen voimakenttien vaikutuspiirissä. Sijainti, resurssiperusta ja ympäristölliset piirteet vaikuttavat siihen, millaisen tартtumapinnan nämä voimat kustakin alueesta saavat. Ajan myötä kullekin paikalle ja alueelle jäsenyyden oma kehityspolku, jonka voimme jälkikäteen tunnistaa ja tulkita.

Vaikka sosiaalista ja taloudellista kehitystä voidaan pääsääntöisesti ymmärtää ja selittää vasta jälkikäteen, monissa valinnoissa joudutaan kiinnittymään tulevaisuuteen (Kierkegaard 1938, 161). Julkisessa keskustelussa ja tiedotusvälineissä maaseudulle tarjotaan usein vain yhtä tulevaisuutta: taantumista ja voimavarojen luovuttamista kasvavien kaupunkien hyväksi. Tätä roolia on usein kutsuttu resurssiperiferiaksi (Saartenoja ym. 2011, 7). Yhteiskunnallisissa ilmiöissä harvat tulevat kehityspolut ovat kuitenkaan täysin deterministisiä. Kehityspolun syntyyn tai valintaan ja sen muovaantumiseen vaikuttaa yleensä suuri joukko tekijöitä. Vaihtoehtoisia tulevaisuuksia on aina useita.

Tavoitteellisessa toiminnassa – esimerkiksi yhteiskuntapolitiikassa – valintojen lähtökohtana on tavoitetilan kuvaus. Esimerkiksi alueiden ja

maaseudun kehittämisohjelmat rakennetaan nykykäytännön mukaan vahvuuksien ja mahdollisuuksien hyödyntämiseen sekä heikkouksien ja uhkien torjumiseen keskittyvän tarveanalyysin pohjalte. Tässä lähestymistavassa tavoitetila jää kuitenkin yleensä epäselväksi ja analyysi vain muutostekijöiden tunnistamisen ja listaamisen tasolle. Toimintaa aidosti ohjaava kuva yhteisestä tavoitteesta ja vaihtoehtoisten tavoitetilojen vertailu jäävät tekemättä.

Kuvat vaihtoehtoista tulevaisuuksista – tulevaisuuskuvat – ovat yksi tapa tarjota eri toimijoiden ja yhteiskunnan valinnoille pidemmälle jäsenntely tavoitetila. Tulevaisuuskuviin kootaan usein samansuuntaisista muutosvoimista syntyviä mahdollisia kokonaisuuksia. Jos ne eroavat toisistaan riittävästi, tavoiteltavan tulevaisuuskuvan valinta helpottuu. Samalla esimerkiksi yhteiskuntapolitiikan tai alueellisen kehittämistyön pohjaksi valittu tulevaisuuskuva voi parhaimmillaan yhdenmukaistaa toimintaa ja parantaa vaikuttavuutta. Lähestymistavalla on toki rajoitteensa: kuvia ei voi olla kovin monta, niiden rakentaminen on työlästä ja niiden ulkopuolelle jää aina merkittäviä muutosvoimia ja kehityspolkuja.

Tässä artikkelissa esitetään tulokset tutkimuksesta (Kuhmonen & Kuhmonen 2014), jonka tarkoituksena oli maaseutualueiden vaihtoehtoisten tulevaisuuksien hahmottaminen kirjallisuuden ja tulevaisuusverstaaiden avulla. Tulevaisuuskuvat voivat toimia erityisesti maaseutu- ja aluepolitiikan tavoitteiden asettamisen apuna. Artikkelissa esitetään prosessin tuloksena syntyneet neljä mahdollista, vaihtoehtoista maaseudun tulevaisuuskuva. Sitä ennen keskustellaan lyhyesti tulevaisuudesta tietämisestä ja sen tutkimisesta sekä kuvataan tulevaisuuskuviin taustalla olevat aineistot ja menetelmät. Lopuksi keskustellaan tulevaisuuskuviin relevanssista, toteutumisesta ja toteutumisen mittakaavoista.

Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien tutkiminen

Tulevaisuutta ei voi tietää (Bell & Olick 1989, 115). Tulevaisuudesta voi kuitenkin tietää jotain,

koska se on osittain menneisyyden ja nykyhetken ehdollistamaa. *Mikrotasolla* erilaisiin muutosvoimiin liittyy tunnettuja syy-seuraussuhteita. Yksilötasolla esimerkiksi voimavarat ja osaaminen ohjaavat vahvasti valintoja ja monet rajalliset järjestelmät voivat noudattaa erilaisia ”lakeja” (Niiniluoto 2001, 373). *Makrotasolla* esimerkiksi yhteiskunnallisilla muutoksilla on tunnettuja muotoja, hahmoja. Yhteiskunnallinen, taloudellinen, teknologinen tai alueellinen kehitys voivat toteutua paitsi lineaarisena muutoksena myös muutosaaltoina, hyppäyksellisenä muutoksena, eksponentiaalisena muutoksena, eri poluille haarautuvana rinnakkaiskehityksenä; satunnaisten ja epäolennaisien muutosten kohinahahmossa todellisuus taustalla pysyy muuttumattomana (esim. perustarpeet), kun taas murroshahmossa entinen lakkaa pätemästä ja alkaa kokonaan uusi tilanne (Kampinen & Malaska 2003, 68–69). Näistä syistä johtuen vaihtoehtoisten kehityspolkujen muotojen määrä ei ole rajaton, vaikka niiden taustalla vaikuttavien muutostekijöiden ja syy-seuraussuhteiden kirjo voi sitä olla. Historiallisia kehitysvaiheita tarkastelemalla ymmärrämme, että sellaisia voi olla myös tulevaisuudessa (Mannermaa 2001, 353; Inayatullah 2002, 300). Mitä kauempana tulevaisuudessa olevasta asiasta yritämme tietää, sitä useampia vaihtoehtoisia polkuja ja tiloja sekä epävarmuutta siihen kuitenkin liittyy (Kaivo-oja ym. 2004, 531). Kaikki nykyisin vallitsevat lainalaisuudet ja syy-seuraussuhteet eivät päde tulevaisuudessa (Aligica 2003, 1038).

Erilaisten muutosvoimien tunnistamiseen ja niiden synnyttämien hahmojen jäsentelyyn on kehitetty laaja kirjo menetelmiä. Koska ”teoriaa tulevaisuudesta” ei ole, menetelmät korostuvat. *Muutostekijöitä* voidaan tunnistaa erilaisista aineistoista tehtävillä analyyseillä tai osallistavilla menetelmillä. Usein tunnistetaan muutosoireita (heikkoja signaaleja), joissakin ilmiöissä tai yhteyksissä vallitsevia kehityssuuntia (trendejä) ja monikanaavaisia, laajasti vaikuttavia valtavirtoja (megatrendejä). Muutostekijöiden synnyttämia *vaihtoehtoisia tulevaisuuksia* voidaan jäsenntellä mahdollisen tai mahdollottoman, toivottavan tai epätoivottavan ja/tai todennäköisen ja epätodennäköisen lopputuleman näkökulmista (Amara 1981). Tässä tehtävässä

keskeisiä haasteita ovat tarkoituksenmukaisen aikahorisontin ja näkökulman määrittely, sopivan abstraktiotason valinta sekä vaikuttavien muutostekijöiden ja tulevaisuuksien sisäinen yhdenmukaisuus (koherenssi). Arvot ja näkökulma vaikuttavat vahvasti esimerkiksi toivottavan ja epätoivottavan tulevaisuuden tulkintaan: maaseudulle toivottava voi olla kaupungeille epätoivottavaa.

Usein käytetyistä menetelmistä esimerkiksi pehmeä systeemimetodologia keskittyy erilaisten kokonaisuuksien rajojen, osien ja vuorovaikutusten jäsentämiseen, delfoi erilaisten näkemysten erittelyyn, skenaariot erilaisten kehityskuonien paljastamiseen ja tulevaisuuskuvat erilaisten tulevaisuuksien määrittelyyn ja kuvaamiseen (ks. esim. Kuusi ym. 2013). Yhteistä menetelmille on eräänlainen kurinalainen mielikuvittelu (Weick 1989, 520), lukuisten vaihtoehtojen tuottaminen ja testaaminen, ajatuskokeiden ja vertauskuvien käyttö. Deterministinen tulevaisuuden ennustaminen on kokenut konkurssin jo vuokymmeniä sitten (Amara 1989, 44). Tulevaisuudentutkimuksessa tunnistetaan ja tulkitaan tieteen ja taiteen rajapinnalla toimien vielä toteutumattomia yhteensopivuuksia, yhteisvaikutuksia ja yhdenmukaisuuksia.

Tarkoituksenmukaisen lähestymistavan ja menetelmän valinta riippuu tutkimuksen tavoitteesta. Yleisimmässä muodossaan tulevaisuuskuvat, skenaariot ja muut vaihtoehtojen tulevaisuuksien jäsentelyt palvelevat valintoja. Valinnat aiheuttavat uhrauksia ja kustannuksia, joiden hyödyt ja tuotot saadaan pääsääntöisesti vasta tulevaisuudessa. Erilaiset uponneet kustannukset voivat sitoa ”väärän” valinnan tehneen pitkäksi aikaa ei-toivottavaksi osoittautuneeseen tulevaisuuteen. Muuttuvassa toimintaympäristössä on tarpeellista hakea oppia 1) toimintaympäristön ominaisuuksista, 2) muiden toimijoiden käyttäytymisestä, 3) ongelmanratkaisusta (etsintä) ja 4) omista mielityksistä, preferensseistä (Dosi ym. 2005, 280). Tulevaisuuskuvat palvelevat tällaista ennakoivaa oppimista ilman valinnan kustannuksia ja uhrauksia, ja ne voivat parantaa toivottavan valinnan osuvuutta. Tällaisessa sosiaalisessa oppimisessa voivat hahmottua esimerkiksi mahdollinen ja haluttava tulevaisuus (Robinson 2003). De Smedt ym.

(2013, 433) kuvaavat osuvasti tulevaisuuden jäsentelyn moninaisia hyötyjä ja käyttötarkoituksia:

- Yhteiskunnan strategisen älykkyyden lisääminen tulevaisuusajattelun sekä tutkijoiden, poliittisten ja taloudellisten päättäjien näkökulmien ja tietoperustan laajentamisen avulla
- Eri intressiryhmien yhteisen kielen ja ymmärryksen edistäminen
- Järjestelmällisen neuvotteluprosessin luominen ja edistäminen yhteiskunnan eri toimijoiden välillä
- Päätöksentekijöiden opastaminen merkittävien kysymysten äärelle, valitun toimintatavan legitimitettiin vahvistaminen ja hedelmällisten keskustelujen edistäminen eri intressiryhmien välillä.

Aineistot ja menetelmät

Maaseutualue rajattiin tutkimuksessa maakuntakeskusten ulkopuolisiksi alueiksi ja muutostekijät laaja-alaisiksi muutosvoimiksi, jotka määrittävät mihin (käyttötarkoitus), missä (aluerakenne) ja miten (käyttöehdot) alueita käytetään. Seuraavassa on kuvattu maaseutualueiden tulevaisuuskuvien laadintaprosessi ja sen eri vaiheiden keskeiset tuotokset, jotka toimivat samalla tulevaisuuskuvien aineistona. Tuotokset ovat osaltaan myös tutkimuksen tuloksia. Tulevaisuuskuvien laadinta nojasi kahteen aineistolinjaan: *kirjallisuuteen* ja *tulevaisuusverstaasiin* (ks. taulukko 1 seuraavalla sivulla).

Maaseudun tulevaisuutta koskevasta kirjallisuudesta sekä alueiden- ja maankäyttöä koskevasta kirjallisuudesta valittiin kummastakin 100 dokumenttia, joiden sisältämät *muutostekijät* tunnistettiin tavanomaisen sisällönanalyysin (Krippendorff 2004) keinoin. Molemmissa aineistoissa korostuivat esiintymisfrekvenssin perusteella ympäristö ja kestävyys, keskittymisen ja hajautumisen prosessit, teknologian kehitys, sääntelyn lisääntyminen ja maaseutu hyvinvoinnin lähteenä. Kummankin aineiston 15 yleisimmin mainittua muutostekijää on koottu taulukkoon 1; yhteensä muutostekijöitä tunnistettiin 130.

TAULUKKO 1. Kirjallisuudessa useimmin mainitut muutostekijät maaseudun tulevaisuudessa ja alueidenkäytössä (yleisimmin mainittu ensin)

Maaseudun tulevaisuuden muutostekijät	Alueiden- ja maankäytön muutostekijät
Ympäristö ja kestävyys (MT) Luonnonvara- ja biotalous (TR) Teknologia, erityisesti tietotekniikka (MT) Sääntelyn lisääntyminen (TR) Lähi-ilmiöt (TR) Eriarvoistuminen: ihmisryhmät ja alueet (TR) Keskittyminen ja kaupungistuminen (MT) Turvallisuus ja haavoittuvuus (MT) Osaaminen ja uudistumiskyky (MT) Globalisaatio: yhteys ja riippuvuus (MT) Hajautuminen (HS) Energian merkitys (MT) Hyvinvointi ja terveys (MT) Ikääntyminen (MT) Kriisi ja suuri muutos (HS)	Ympäristö suunnittelua ohjaavana tekijänä (MT) Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen (TR) Keskittyminen (MT) Kaupunkiseutujen hajautuminen (MT) Maaseutu elämänlaadun lähteenä (TR) Sääntelyn lisääntyminen (MT) Teknologian kehitys (MT) Hajautettu energiantuotanto (TR) Eriarvoistuminen: palveluiden saatavuus (TR) Paikallislähtöinen suunnittelu (HS) Luonnonvarojen merkityksen kasvu (TR) Monipuolistuvat asumismuodot ja elämäntavat (HS) Strateginen maankäytön suunnittelu (TR) Eriarvoistuminen ja eriytyminen (MT) Vapaa-ajan ja matkailun kasvu (MT)

MT = megatrendi, TR = trendi, HS = heikko signaali; jaottelu perustuu ensisijaisesti lähdekirjallisuuteen.

Kirjallisuudesta tunnistettujen muutostekijöiden avulla muodostettiin *tulevaisuustaulukko* (Seppälä 2013). Tulevaisuustaulukon riveillä ovat tarkasteltavan ilmiön kannalta keskeiset muutosvoimat tai muuttujat ja sarakkeissa niiden vaihtoehtoiset tilat. Abstraktiotason nostolla tämän tutkimuksen muutosvoimat koottiin neljään rakennetta, neljään sisältöä ja kolmeen toimintaa koskevaan muuttujaan. Näiden vaihtoehtoisille tiloille ei muotoiltu perinteisiä luokkia, vaan tiloista muodostettiin jatkumoa (taulukko 2).

Monet muutosvoimat määrittivät toimintakentän, joka ohjaa kehitystä joko paikallisen tai peräti globaalin vaikutuskanavan kautta (mm. lähi-ilmiöt vs. globalisaatio). Jotkin muutosvoimat ohjasivat kehitystä selvästi kohti hajautunutta tai keskittyntä yhdyskuntarakennetta (esim. hajautettu energiantuotanto vs. eheyttäminen). Osa muutosvoimista edistää alueiden ja ihmisryhmien tasa-arvon lisääntymistä, osa taas eriarvoisuuden kasvua (esim. asumisen vapaus maaseudulla ja sosiaalinen kestävyys maankäytön suunnittelussa vs. eliitin maaseutu ja eriarvoistuminen). Erityisesti hallinnan osalta merkittävää on myös jäsennostyasta:

käsitelläänkö ihmisiä, organisaatioita, elinkeinoja ja alueita lähtökohtaisesti homogeenisina, samankaltaisina vai heterogeenisina, erilaisina ja eri tavoin (esim. maaseudunkin eheyttäminen vs. paikallislähtöinen suunnittelu). Nämä neljä ulottuvuutta määrittelevät ensisijaisesti *rakennetta*, jota kohti muutos suuntautuu ja ohjautuu.

Eri muutosvoimien ajamana maaseudunkin hyvinvoinnilla voi olla tulevaisuudessa nykyisestä poikkeava aineeton ja aineellinen perusta (mm. aineeton kulutus ja maaseutu elämänlaadun lähteenä vs. tuotantotoiminnan keskittyminen maaseudulle ja luonnonvaratalous). Eri tasoilla toteutuva huoltokyky on keskeinen ulottuvuus, joka voi suuntautua kohti riippuvuutta tai kohti riippumattomuutta (esim. globalisaatio, verkostoituminen ja haavoittuvuus vs. omavaraistalous, huoltokyky ja turvallisuus). Uudistuminen liittyy moniin ilmiöihin ja siinä voidaan suuntautua kohti säilymistä tai pysyvyyttä tai kohti muutosta (esim. juuret ja perinteet vs. lyhytkestoisuus ja tilapäisyys). Kestävyyden osalta voidaan puolestaan nojata vastuullisuuteen tai itsekkyyteen (esim. ekologiaisuus valinnoissa vs. globalisaatio luonnonvarojen

TAULUKKO 2. Tulevaisuustaulukko

Muutosvoima, muuttuja	Vaihtoehtoiset tilat (jatkumona)
Toimintakenttä	Paikallinen.....Globaali
Yhdyskuntarakenne	Hajautunut.....Keskittynyt
Alueet ja ihmisryhmät	Tasa-arvoisuus.....Eriarvoisuus
Jäsenystapa	Homogeeninen.....Heterogeeninen
Hyvinvointi	Aineellinen.....Aineeton
Huoltokyky	Riippuvuus.....Riippumattomuus
Uudistuminen	Pysyvyys/säilyminen.....Muutos
Kestävyys	Vastuullinen.....Itsekäs
Toimijuus	Yksityinen.....Julkinen
Transaktioperusta	Luottamus.....Epäluottamus
Päätöksenteko	Autoritaarinen.....Demokraattinen

riistona). Nämä neljä ulottuvuutta määrittelevät ensisijaisesti *sisältöä*, jota kohti toiminta suuntautuu ja ohjautuu.

Viimeiset kolme ulottuvuutta liittyvätkin juuri *toimintaan*. Toimijuus sinänsä voi asemoitua yksityisen ja julkisen jatkumolle (mm. omatoimisuus ja itsenäisyys, yrittäjyys vs. julkisen sektorin uudelleenorganisointuminen). Transaktioperusta voi nojata luottamukseen tai epäluottamukseen (mm. mahdollistavat instituutiot, luottamusyhteiskunta ja vastuullisuus vs. sääntelyn lisääntyminen). Päätöksenteko voi olla autoritaarista tai demo-

kraattista (esim. kuntien roolin heikkeneminen vs. osallisuus ja kansalaisyhteiskunnan vahvistuminen).

Toinen aineistolinja perustui asiantuntijänäkemysiin. Sisällönanalyysin tulokset (sanapilvet muutostekijöistä) toimivat virikeaineistona *tulevaisuusverstaalle* (Jungk & Müllert 1987). Tulevaisuusversta on käyttökelpoinen työkalu erityisesti laajojen, monimutkaisten kokonaisuuksien hahmottamisessa ja arvioinnissa (Bell 1997, 300); lisäksi verstaaseen usein kuuluva ”mielikuvitusvaihe” mahdollistaa muidenkin kuin triviaalien

TAULUKKO 3. Tulevaisuusverstaissa merkittävimmiksi arvioidut maaseudun alueiden- ja maankäyttöä ohjaavat tekijät (merkittävien ensin)

Markkinoiden ja politiikan kautta vaikuttavat makrotason tekijät	Toimijoiden valintojen ja käyttäytymisen kautta vaikuttavat mikrotason tekijät
Luonnonvaratalous	Yrittäjyys, yritteliäisyys, uudistuminen
Keskittyminen, kaupungistuminen	Infrastrukturi, teknologia
Maaseudun elinkeinotoiminta	Biotalous
Ekologinen kestävyys, ilmastonmuutos	Politiikka, eri politiikanalat
Kuntien talous	Luonnonvarojen käyttö ja laatu
Aluekehityksen eriytyminen	Palvelujen saatavuus

vaihtoehtojen esilletulon (Nurmela 2003, 214). Kummankin verstaan 12 osallistujaa valittiin asiantuntijamatriisilla (Rikkonen & Tapio 2009, 981) siten, että edustettuina olivat valtakunnan, alue- ja paikallistason sekä valtionhallinnon, kunta-alan, tutkimuksen ja edunvalvonnan näkemykset. Ensimmäinen versta keskittyi maaseutualueiden ja maankäytön makrotason muutostekijöihin, toinen mikrotason muutostekijöihin. Molemmissa listattiin ensin muutostekijöitä ja valittiin niistä äänestämällä kuusi merkittävintä (taulukko 3 edellisellä sivulla). Merkittävimmät muutostekijät olivat samansuuntaisia kuin kirjallisuudessa (vrt. taulukko 1).

Kustakin kuudesta tekijästä rakennettiin kaksi tulevaisuuskuva-aihiota, joissa toisessa kuvattiin maaseudun kukoistuksen tai toisessa maaseudun kurjistumisen juoni. Lopuksi äänestettiin juonien toteutumisen todennäköisyydestä vuoteen 2030

mennessä. Taulukossa 4 on esitetty neljä todennäköisimmäksi arvioitua tulevaisuuskuva-aihiota kummastakin verstaasta.

Tulevaisuuskuvat

Lopuksi molemmat aineistolinjat yhdistettiin ja niistä muodostettiin looginen jäsentelytapa *tulevaisuuskuville* (Bell 1997, 81–86). Kirjallisuuteen perustuvien sanapilvien muutostekijät ja verstaideiden kuvahahmojen elementit jäsennettiin kuvien sisällöiksi; tehtävää edesauttoi elementtien asemointi tulevaisuustaulukon ulottuvuuksille, mikä on perinteinen tapa rakentaa tulevaisuuskuvia (Kuusi & Kamppinen 2003, 124). Tulevaisuuskuviin luominen edellyttää kuitenkin myös mielikuvituksen käyttöä, koska sisäisesti uutuutta sisältäviä, ehyitä ja loogisia kokonaisuuksia ei voida tuottaa mekanistisesti (Vásquez

TAULUKKO 4. Verstaiden tuottamat tulevaisuuskuva-aihiot todennäköisyysjärjestyksessä (todennäköisin ensin)

Makrotason tekijöiden tuottamat tulevaisuudet	Mikrotason tekijöiden tuottamat tulevaisuudet
<i>Kuntien talouden</i> kehityksen myötä maaseutu <i>kurjistuu</i>, kun resursseista ei huolehdita, maaseutu rapistuu ja syntipukkeja etsitään. <i>Ekologisen kestävyuden ja ilmastomuutoksen</i> myötä maaseutu <i>kukoistaa</i>, kun ekosysteemipalveluista tulee tuotteita ja kestävästä, paikallisuuteen nojaavasta elämäntavasta tulee valtavirta. <i>Luonnonvaratalouden</i> myötä maaseutu <i>kukoistaa</i>, kun biomassaa jalostetaan hajautetusti eri puolilla maaseutua vahvan osaamisen ja teknologiaperustan varassa. <i>Aluekehityksen eriytymisen</i> myötä maaseutu <i>kurjistuu</i>, kun maaseudun alisteinen asema johtaa kolonialismiin, epäterveeseen kilpailuun ja epäluulon lisääntymiseen.	<i>Biotalouskehityksen</i> myötä maaseutu <i>kukoistaa</i>, kun sen arvoketjujen hyödyntäminen sitoo maaseudun oma-varais- ja paikallistalouteen osaavia ihmisiä ja yrityksiä, minkä myötä maaseudulle syntyy uusi yhteiskunnallinen rooli ja kulttuuri parhaana paikkana elää. <i>Politiikan ja politiikanalojen</i> myötä maaseutu <i>kurjistuu</i>, kun politiikka kävelee yksilön yli ja ristiriitainen sektoripolitiikka rajoittaa, rapauttaa ja tukee muutenkin pärjääviä. <i>Infrastruktuurin ja teknologian kehityksen</i> myötä maaseutu <i>kukoistaa</i>, kun keskittämisen hyödyt ja perusteet katoavat lähien energian, sähköautojen ja ”hajautetun pilaakson” myötä ja maaseutu on kestävä asuinpaikka. <i>Luonnonvarojen käytön ja laadun</i> myötä maaseutu <i>kukoistaa</i>, kun ketterä ja joustava tuotanto ammentaa luonnosta kestävästi ja monipuolisesti hyvinvointia ja varjelee sitä.

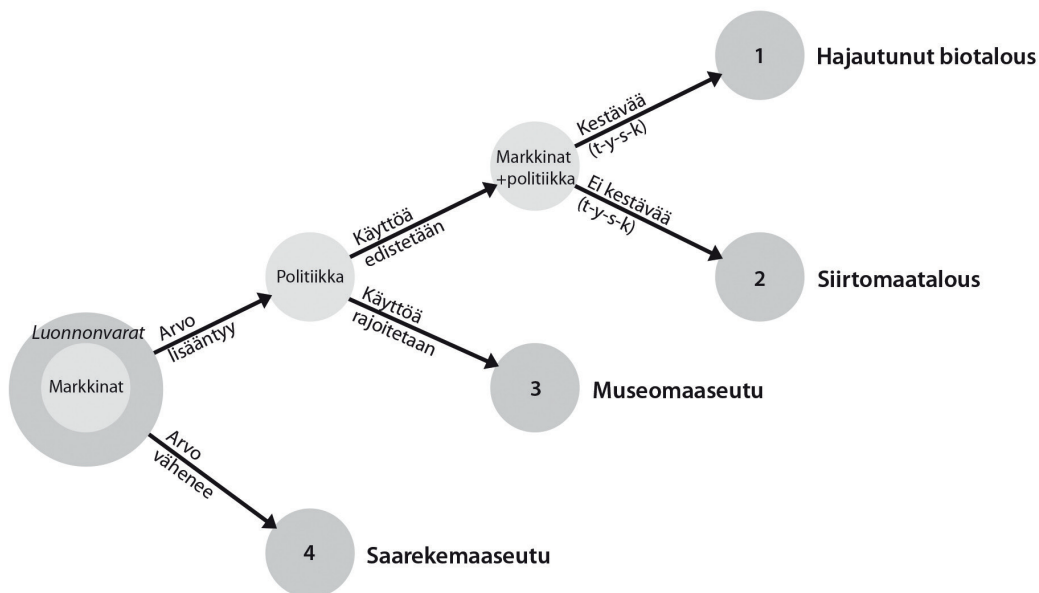
1999, 338). Kuvien aikahorisontti asetettiin noin vuoteen 2030 eli puolen työelämän sukupolvi-kierron päähän.

Sekä kirjallisuudessa että tulevaisuusverstaissa maaseudun alueiden- ja maankäytön tulevaisuus kytkeytyi ensisijaisesti luonnonvaroihin. Tämä on loogista, koska luonnonvarat sijaitsevat maaseudulla ja ne tulevat olemaan aineellisen ja osin aineettomankin hyvinvoinnin perusta myös tulevaisuudessa. Taloudesta, politiikasta ja ihmisistä riippuen maata ja luonnonvaroja joko käytetään tai ei. Tulevaisuuskuvien peruslogiikka onkin rakennettu (kuva 1) niin, että ensisijaisesti markkinat määrittävät, lisääntykö vai vähentykö luonnonvarojen arvo Suomen maaseudulla. Monet ennakoivat luonnonvarojen arvon nousevan lähitulevaisuudessa niukuuden lisääntyessä (FAO statistical yearbook 2013, 123; Wilenius & Kurki 2012, 88); toisaalta biotalouden osuuden lasku viennistä (26 % vuonna 2011) sekä tuotannosta ja työllisyydestä (12–13 %) ohentaisi Suomen julkista taloutta (Suomen biotalousstrategia 2014,

9). Jos luonnonvarojen arvo lisääntyy, politiikka-toimenpiteillä niiden käyttöä voidaan joko edistää tai rajoittaa. Jos käyttöä edistetään, käyttö voi olla markkinavoimien ja politiikkatoimien tuloksena taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävää tai kestävämpää. Jos luonnonvarojen arvo alenee, julkisen politiikan ote alueista ohenee ja alueiden kehityspotentiaali eroavat toisistaan merkittävästi kilpailukyvyn perusteella. Näiden loogisten prosessien myötä päädytään neljään vaihtoehtoiseen tulevaisuuteen: 1) hajautunut biotalous, 2) siirtomaatalous, 3) museomaaseutu ja 4) saarekemaaseutu.

Tulevaisuuskuvat ovat mahdollisia, vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Erilaisista tulevaisuusajattelun muodoista ne edustavat nimenomaan mahdollisen kehityksen näkökulmaa pikemminkin kuin esimerkiksi ennustavaa, teknokraattista tai visionääristä näkökulmaa (De Smedt ym. 2013, 440). Kuvatut tulevaisuudet voivat toteutua eri mittakaavoissa, eri alueilla ja eriaikaisesti. Ne voivat myös esiintyä aluksi paikallisina ja laajentua

KUVA 1. Maaseutualueiden tulevaisuuskuvat

t-y-s-k = taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti

TAULUKKO 5. Maaseutualueiden tulevaisuuskuvien juonet

Hajautunut biotalous	Hajautunut biotalous syntyy , kun maaseudun luonnonvarojen arvo lisääntyy markkinavoi- mien vaikutuksesta, niiden käyttöä edistetään politiikkatoimilla ja niiden käyttö on taloudel- lisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä. Luonnonvarat ovat aineellisen hyvinvoinnin perusta, ja politiikkatoimijoilla on halua ja kykyä edistää niiden kestävä ja hajautettua hyödyntämistä. Tulevaisuus edellyttää , että maaseudun toimijat ottavat liiketoi- minnan kattavasti haltuun omistajuuden, osaamisen, yrittäjyyden ja uudistumiskyvyn kautta (esim. osuustoiminta 2.0). Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseudun toimijoilla, jotka omis- tavat luonnonvarat ja niihin liittyvän liiketoiminnan, on työtä, toimeentuloa ja tasa-arvoista osallisuutta yhteiskunnassa. Elinvoimaiset ja alueiden aitoa erilaisuutta heijastavat paikallis- taloudet ja -yhteisöt kukoistavat. Yhteiskunta saa nauttia hyvästä huoltokyvystä kasvavan epävarmuuden maailmassa.
Siirtomaatalous	Siirtomaatalous syntyy , kun luonnonvarojen arvo lisääntyy markkinavoi- mien vaikutuksesta ja politiikkatoimilla edistetään niiden käyttöä, mutta käyttö on taloudellisesti, ympäristöllis- esti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä. Politiikkatoimilla ole kyetty estämään niiden lipumista ulkopuolisten käsiin: luonnonvarat – pellot, metsät, mineraalit ja vedet – ovat kansainvälisten suuryritysten ja sijoittajien hallussa. Tulevaisuuden syntyminen edellyttää maaseudun toimijoilta kyvyttömyyttä kasvavan liiketoimintapotentiaalin haltuunottoon ja yhteiskunnalta kyvyttömyyttä omistajuuteen, yrittäjyyteen ja kestävyteen liittyvien insti- tuutioiden ylläpitämiseen. Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseutu muuttuu suhdanteiden mukaan ja luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyviä yhdyskuntia suuryksiköineen syntyy ja katoaa kannattavan liiketoiminnan ehdoilla. Ympäristöllisen kestävyys suhteen noudate- taan minimivaatimuksia; sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ei maaseudun luonnonvarojen omistajia kiinnosta.
Museomaaseutu	Museomaaseutu syntyy , kun luonnonvarojen arvo lisääntyy markkinavoi- mien vaikutuksesta, mutta politiikkatoimilla rajoitetaan niiden käyttöä. Arvokkaat luonnonvarat on varaa jättää hyödyntämättä, kun hyvinvointi perustuu vahvasti aineettomiin palveluihin. Tulevaisuuden syntyminen edellyttää yhteiskunnalta vahvaa resurssien suojelua ja sääntelyä ja maaseu- dun toimijoilta alisteista asemaa. Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseudun taloudellinen toimeliaisuus vähenee olennaisesti, kun edellytykset ja mielekkäys katoavat. Asutus keskittyy ehyttämispoliitiikan myötä, kun maaseudullakin saa rakentaa vain kirkonkylään. Yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaiset toiminnot (mm. arvokkaat ympäristöt) pidetään yllä julkisella tuella, ja kaikki luonnonvarojen käyttö on luvanvaraista. Maaseudun kehitys on ympäristöl- lisesti kestävä, maaseudun sosiaalinen rakenne on sen sijaan romuttunut ja maaseutukult- tuuria on esillä vain museoissa.
Saarekemaaseutu	Saarekemaaseutu syntyy , kun luonnonvarojen arvo vähenee eikä politiikalla ole erityistä roo- lia luonnonvarojen ja alueiden käytön kehityksessä. Kaupungistuminen jatkuu, ja maaseudun tuotantotoiminta keskittyy jalostus- ja palvelusaarekkeisiin, jotka säteilevät ostovoimaa ja hyvinvointia ympäristönsä työssäkäyntialueille. Tulevaisuuden syntyminen edellyttää maa- seudun saarekkeiden toimijoilta osaamista ja kilpailukykyä markkinaehtoisessa maailmassa, kun taas politiikan vähäinen rooli johtuu julkisen sektorin uudelleenorganisoinnista ja merkittävästä ohenemisesta. Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseutu eriarvoistuu saavu- tettavuuden myötä (etäisyys saarekkeisiin). Syrjäisten alueiden perusrakenne ja palvelut ra- pistuvat; yhteiskunnalla ole intressiä niiden ylläpitämiseen ja etäällä luonnon helmassa asuu vain omakustannuselämiseen kykenevää eliittiä. Yhteiskunnan kannalta huoltokiky on heikentynyt erityisesti elintarviketaloudessa.

yhteiskunnallisiksi regiimeiksi (de Haan & Rotmans 2011, 93). Useat muutostekijät voivat edistää samaa tulevaisuutta. *Hajautuneen biotalouden* syntymiseen liittyy suuri määrä talouden ja politiikan makrotekijöitä (mm. biotalous, huoltokyky), hallintaan liittyviä tekijöitä (mm. kestävyys, paikallislähtöinen suunnittelu) ja yksilötason arvostuksiin ja valintoihin liittyviä tekijöitä (mm. elämänlaatu, lähi-ilmiöt). Syvemmältä olemukseltaan hajautunutta biotaloutta voitaisiin luonnehtia maaseudun näkökulmasta eräänlaiseksi osallisuustaloudeksi, jossa yhteiskunta näyttäytyy mahdollistajana ja maaseudun toimijat ovat voimaantuneita, aloitteellisia ja kykeneviä uuden liiketoiminnan haltuunottoon. *Siirtomaatalouden* synnyssä painottuvat taloudelliset muutostekijät

(mm. luonnonvaratalous, globalisaatio). Sekä yhteiskunta että maaseudun toimijat ovat heikkoja ja alistuneita suhteessa markkinavoimiin ja tuloksena on eräänlainen maaseutukaivos. *Museomaaseudun* synnyssä korostuvat hallintaan liittyvät muutostekijät (mm. ympäristö suunnittelua ohjaavana tekijänä, cheyttäminen). Valtio näyttäytyy vahvana toimijana ja säätelijänä; politiikka ja markkinat ohjaavat ihmisiä kaupunkeihin ja maaseudusta muodostuu jättimäinen perinnebiotooppi. *Saarekemaaseudun* syntyy vaikuttavat saarekkeissa erityisesti taloudelliset tekijät (mm. keskittyminen, osaaminen ja uudistuskky) ja niiden vaikutusalueilla erityisesti yksilötason arvostukset ja valinnat (mm. elämänlaatu, etätyö). Saarekemaaseutu on selviytymistalouden

KUVA 2. Maaseutualueiden tulevaisuuskuvien sisältö tulevaisuustaulukkomuodossa

Hajautunut biotalous		Siirtomaatalous	
Toimintakenttä	Paikallinen Globaali	Toimintakenttä	Paikallinen Globaali
Yhdyskuntarakenne	Hajautunut Keskittynyt	Yhdyskuntarakenne	Hajautunut Keskittynyt
Alueet ja ihmisryhmät	Tasa-arvoisuus Eriarvoisuus	Alueet ja ihmisryhmät	Tasa-arvoisuus Eriarvoisuus
Jäsennostapa	Homogeeninen Heterogeeninen	Jäsennostapa	Homogeeninen Heterogeeninen
Hyvinvointi	Aineellinen Aineeton	Hyvinvointi	Aineellinen Aineeton
Huoltokyky	Riippuvuus Riippumattomuus	Huoltokyky	Riippuvuus Riippumattomuus
Uudistuminen	Pysyvyys/säilyminen Muutos	Uudistuminen	Pysyvyys/säilyminen Muutos
Kestävyys	Vastuullinen Itsekäs	Kestävyys	Vastuullinen Itsekäs
Toimijuus	Yksityinen Julkinen	Toimijuus	Yksityinen Julkinen
Transaktioperusta	Luottamus Epäluottamus	Transaktioperusta	Luottamus Epäluottamus
Päätöksenteko	Autoritaarinen Demokraattinen	Päätöksenteko	Autoritaarinen Demokraattinen

Museomaaseutu		Saarekemaaseutu	
Toimintakenttä	Paikallinen Globaali	Toimintakenttä	Paikallinen Globaali
Yhdyskuntarakenne	Hajautunut Keskittynyt	Yhdyskuntarakenne	Hajautunut Keskittynyt
Alueet ja ihmisryhmät	Tasa-arvoisuus Eriarvoisuus	Alueet ja ihmisryhmät	Tasa-arvoisuus Eriarvoisuus
Jäsennostapa	Homogeeninen Heterogeeninen	Jäsennostapa	Homogeeninen Heterogeeninen
Hyvinvointi	Aineellinen Aineeton	Hyvinvointi	Aineellinen Aineeton
Huoltokyky	Riippuvuus Riippumattomuus	Huoltokyky	Riippuvuus Riippumattomuus
Uudistuminen	Pysyvyys/säilyminen Muutos	Uudistuminen	Pysyvyys/säilyminen Muutos
Kestävyys	Vastuullinen Itsekäs	Kestävyys	Vastuullinen Itsekäs
Toimijuus	Yksityinen Julkinen	Toimijuus	Yksityinen Julkinen
Transaktioperusta	Luottamus Epäluottamus	Transaktioperusta	Luottamus Epäluottamus
Päätöksenteko	Autoritaarinen Demokraattinen	Päätöksenteko	Autoritaarinen Demokraattinen

ilmentymä. Näiden vaihtoehtoisten tulevaisuuksien juonet (syntymisen ehdot, tapa ja tulos) on kuvattu taulukossa 5 (viereisellä sivulla). Tulevaisuuskuvat voidaan asemoida myös tulevaisuustaulukkoon rakenteen, sisällön ja toiminnan profiileiksi (kuva 2).

Polut tulevaisuuskuvista nykyisyyteen

Tulevaisuuskuvat ovat sisäisesti yhdenmukaisia arkkityyppejä, jotka eivät tietenkään toteudu sellaisenaan, vaan niiden osia ja aineksia sekoituu toisiinsa. Tulevaisuuskuvien osia toteutuu eri mittakaavoissa, eri alueilla ja eri ilmiöissä. Mikään tulevaisuuskuvista tuskin kuvaa koko maaseutua vuonna 2030. Niiden hyödyllisyys yhteiskuntapolitiikan suunnittelussa ja tutkimustarpeiden paljastamisessa perustuukin juuri vaihtoehtojen erotte-lukykyyn. Kun vaihtoehdot poikkeavat selvästi toisistaan, niiden toivottavuuden, todennäköisyyden sekä toteutumisen mittakaavojen ja esiintymäalueiden arviointi helpottuu.

Käyttökelpoisuutta voidaan edelleen parantaa kuvaamalla tarkemmin vaihtoehtoisten tulevaisuuksien syntyprosesseja. Polkua kohti tavoiteltavaa tulevaisuuskuvaa voidaan hahmotella esimerkiksi takaisin tulevaisuudesta -ennakkoinnilla eli *backcasting-menetelmällä*. Vaikka tulevaisuuskuvat poikkeavat merkittävästi toisistaan, niiden synty voi liittyä harvalukuisten tekijöiden erilaisiin kehityspolkuihin (Höjer ym. 2011, 832). Yksinkertaiselta vaikuttavan ja tavoiteltavaksi valittavan tulevaisuuden toteuttaminen voi paljastua erittäin monilukuisen tekijäjoukon vaikeasti hallittavaksi kokonaisuudeksi (Gomi ym. 2011, 864). *Backcasting* soveltuukin erityisesti sellaisten yhteiskunnallisten kysymysten tutkimiseen, jotka ovat monimutkaisia, sisältävät suuria muutoksia, sisältävät ulkoisvaikutuksia (joita markkinat eivät ratkaise), mahdollistavat tavoitteellisen toiminnan (pitkä aikaväli) ja joissa vallitsevat kehityssuunnat ovat osa ongelmaa tai muutostarvetta (Dreborg 1996, 816). Ennustamiseen (*forecasting*) verrattuna korostuvat tällöin luova ongelmanratkaisu, tavoitteellisuus ja valinnat (emt., 818). Mukana voivat olla tällöin muutosten sisällöt, toimenpiteet ja

toimijat, joista erityisesti viimeksi mainittu puuttuvat yleisesti skenaarioista ja ennusteista ja usein myös *backcasting*-tarkasteluista (Wangel 2011, 881). Seuraavaksi keskustellaan tulevaisuuskuvien toteutumisesta tukeutumalla väljästi laadulliseen *backcasting*-tarkastelutapaan. Millaisille muutosvoimille altistumista, millaisten valintojen tekemistä ja millaisten ongelmien ratkaisemista kunkin tulevaisuuskuvan toteutuminen edellyttäisi? Maaseudun tulevaisuutta ja alueidenkäyttöä koskeva kirjallisuus tarjoaa näihin juoniin paljon aineksia meiltä ja muualta; näitä aineksia ja kirjallisuudessa tunnistettuja teemoja on seuraavassa liitetty tulevaisuuskuvia toteuttaviin polkuvalintoihin.

Hajautunut biotalous

Hajautuneen biotalouden kehityspolku rakentuisi monipuolisesta joukosta tunnistettavissa olevia muutostekijöitä: valtavirtoja, kehityssuuntia, muutosoireita, taloudellisia kysymyksiä, hallintaan liittyviä ratkaisuja ja henkilökohtaisia valintoja. Polulle päädytään, kun ratkaistaan yhtä aikaa luonnonvarojen kasvavan niukkuuden ja kestävyysongelmat. Väestönkasvu on tehnyt luonnonvarojen suhteellisesti harvinaisempia ja siten arvokkaampia, ja teknologian kehitys on puolestaan tehnyt mahdolliseksi uusiutumattomien materiaalien korvaamisen uusiutuvilla luonnonvaroilla (Niemi & Rikkonen 2010; Rosegrant ym. 2010; Öborn ym. 2011; Bindaraban & Rabbinge 2012; Global trends 2030; Wilenius & Kurki 2012; Hart ym. 2013). Myös öljystä luopuminen energiataloudessa luo merkittävää lisäkysyntää luonnonvaroille (Kolehmainen ym. 2011; Airaksinen 2012). Yhteiskuntapolitiikassa hajautunut biotalous kehystetään näiden suurten taloudellisten haasteiden ratkaisuksi ja sen kehittämistä edistetään määrätietoisesti.

Vaikka kaupungistuminen jatkuu omalla tavallaan (puutarhakaupungit), monet ympäristötekijät, teknologia, riskienhallinta ja ihmisten asumismielitymykset vahvistavat samalla hajautumista (Boorsboom-van Beurden ym. 2005; Piore ym. 2011; Scenarios for sustainable lifestyles 2050). Kestävyysvaade liittyy kilpailukykyyn ja

tuottavuuden parantumisen reunaehdoksi resurssitehokkuuden: vaikka luonnonvaroja olisi runsaasti, niitä käytetään säästeliäästi (Kansallinen luonnonvarastrategia 2009; Dobbs ym. 2011; Hetemäki ym. 2011; Wilenius & Kurki 2012). Perusrakenteen eli infrastruktuurin (liikenne- ja tietoliikenneyhteydet, sähköverkot) merkitys luonnonvarojen käytölle on keskeinen (Lehtola 2007; Megatrends 2011). Samalla yhteiskuntapolitiikalla varaudutaan myös kasvavan epävarmuuden, vaihteluiden sekä erikoistumisesta ja keskinäisestä riippuvuudesta aiheutuvaan haavoittuvuuden haasteeseen ja turvallisuusriskeihin (Brown 2008; Hubert ym. 2010; Kansallinen luonnonvarastrategia 2009). Tämä ilmenee osaltaan lähi-ilmöiden vahvistumisena, kun lähiruualla, lähienergialla, lähipalveluilla ja lähivalmistuksella halutaan eettisten valintojen ja osallisuuden tai omatoimisuuden ohella myös turvaa ja huoltovarmuutta (New challenges for agricultural research 2009; Huomisen ruoka 2010; Nieminen-Sundell 2011; Kivinen ym. 2012; Scenarios for sustainable lifestyles 2050). Maaseutu tarjoaakin omatoimisuudelle ja omavaraisuudelle kaupunkeja selvästi monipuolisemmat puitteet (Agrimonde 2009; Inkeroinen ym. 2012; Woods 2012; Edora 2013).

Kestävä yhdyskuntarakenne saavutetaan hajautuneen mallin kautta (Vanhanen ym. 2010; Heinonen & Junnila 2013), jota leimaavat paikallislähtöinen suunnittelu (Verburg ym. 2010) sekä monipuolisten asumis- ja elämäntapavaihtoehtojen toteuttamismahdollisuus (Kuoppa & Mäntysalo 2010; Kuisma 2012; Kuhmonen ym. 2014). Hajautunut yhdyskuntarakenne ei ole enää ympäristö- tai ilmastorasite, kun talot ja energiaomavaraiset yhdyskunnat lämpiävät uusiutuvalla energialla ja liikenteessä käytetään biopolttoaineita. Samalla toimiva perusrakenne ja hajautuneen talouden työpaikat mahdollistavat oman asuinpaikan vapaan valinnan (työpaikkoja ei ole vain keskustaupungeissa) ja muun muassa luontoyhteyteen ja kohtuullisuuteen liittyvien elämäntapavalintojen toteuttamisen (Landsbygden år 2020; Hienonen 2011; Fredricsson & Smas 2013; Särkkä ym. 2013). Maaseutu tarjoaa luontoon kytkettyjä vastauksia hyvinvointi- ja terveyspalveluiden kasvavaan kysyntään (Avery ym. 2010; Edora

2013; Heikkilä & Kirveennummi 2013). Joustavat ja innovatiiviset pienyritykset ovat talouden perusta ja maaseudun kilpailuetu (Schucksmith 2012). Ylipäättään pienimuotoisuus on esillä monipuolisesti sekä elämäntapavalintoihin (Megatrends 2013), politiikkavalintoihin (Rienks 2008) että kilpailukykyyn (Scenarios for sustainable lifestyles 2050) liittyvinä määreinä. Hajautuneen biotalouden syntyä voi vauhdittaa myös jokin kriisi ja sitä seuraava suuri muutos, jolloin maaseudun rooli turvasatamana ja huoltokyvyn lähteenä korostuu poikkeuksellisella tavalla (Terwan ym. 2008; EVAn globaalit skenaariot 2009; Jansson & Terluin 2009; Öborn ym. 2011; Global trends 2030).

Siirtomaatalous

Siirtomaatalouden kehityspolku rakentuisi ensisijaisesti taloudellisista muutostekijöistä. Polulle päädytään, kun globalisaatio vahvistuu kansallisvaltioita vahvemmaksi voimaksi. Maapalloistuminen kierrättää aineellisen hyvinvoinnin perustana olevaa tuotantoa alhaisten tuotantokustannusten ja standardien perässä ympäri maapalloa kuin kulkutauti ja sitoo maailman eri kolkissa sijaitsevat toimijat samaan keskinäisen riippuvuuden seittiin (Suomen maaseutu 2015). Luonnonvarojen arvo kasvaa, mutta hyödyn korjaavat kansainväliset suuryritykset (Edora 2013). Ne hyödyntävät erityisesti ruuan, veden ja energian globaalisti kasvavan kysynnän (Lee ym. 2011).

Kiristyyvä kilpailu, muuttuvat voimasuhteet ja keskinäisen riippuvuuden kasvu jakaa tuotannon ja siitä saatavan hyvinvoinnin uudelleen kansainvälisellä ja alueellisella tasolla (Rienks 2008). Omistajuuden eriytyminen tuotannosta edistää kestäväntöntä toimintatapaa ja vahvistaa lyhytkestoisuutta, tilapäisyyttä, vaihteluita, turvattomuutta ja haavoittuvuutta ja altistaa maaseutualueet luonnonvarojen riistokäytölle; myös peltoa ostetaan ja vuokrataan kansainvälisesti (Avery ym. 2010; Lee ym. 2012). Itsekeskeinen ajattelu ja yksilökeskeisyys vahvistavat kulutuksen roolia identiteetin ylläpitäjänä ja yritykset tarjoavat tähän sopivia ratkaisuja (Agrimonde 2009; 2050 Roadmap to a low-carbon bio-economy 2011; Megatrends 2013).

Kansainvälisen kaupan sääntelyn purku edistää pääomien, tuotannon ja halpatyövoiman liikkuvuutta (Foresighting food, rural and agri-futures 2007; Kankaanpää & Carter 2004; Robert & Lennert 2007) ja samalla ohentaa valtioiden roolia. Kansainvälisiä suuryrityksiä rajoittavat ja rasittavat valtiot eivät menesty kilpailussa: uudelleen jaettavia verotuloja ei kerry paljon vähästä vaan vähän paljosta -periaatteella.

Yhteiskuntapolitiikka on ohutta eikä kykene ylläpitämään instituutioita, joilla maaseudun toimijat kykenisivät saamaan kansainvälisessä työnjaossa muita kuin heikosti palkattuja töitä (Shucksmith ym. 2011). Maaseudun tulevaisuus hahmottuu kasvavan ihmisten ja alueiden eriarvoistumisen jatkumona (Banks ym. 2005; Landsbygden år 2020; Robert & Lennert 2007; Megatrends 2011). Maaseudun kehitys polarisoituu todella suuriin ja pieniin yksiköihin (von Braun 2011; 2050 möjliga framtider, framtida möjligheter 2011); esimerkiksi suurmaatiloilla on töissä kouluttamatonta halpatyövoimaa ja toisaalta maaseudulla on uusia pientiloja (2050 möjliga framtider, framtida möjligheter 2011). Maaseutu-tehtaat ja suuryksiköt, tehotuotannon linnakkeet, valvovat omia etujaan ja ruokkivat ristiriitoja ulkopuolisten kanssa (Heinonen 2001; Schucksmith 2012). Koska valtio on heikko, maaseutua säädellessään vähän ja siellä vallitsee taloudellinen vapaus (Rural futures project 2005).

Museomaaseutu

Museomaaseudun kehityspolku rakentuisi ensisijaisesti hallintaan liittyvistä muutostekijöistä. Polulle päädytään, kun ratkaistaan ensisijaisesti ympäristöllisen kestävyysongelman kaupunkilaisten enemmistön ehdoilla. Yhdyskuntarakennetta eheytetään myös maaseudulla taloudellisilla perusteilla, maaseudun ilmastovastuun toteuttamiseksi, kylien vahvistamiseksi ja keskusten vetovoimaisuuden edistämiseksi (Koski 2008; Sairinen & Mononen 2010; Sihvonen 2012). Eheyttäminen lisää maan ja rakennusten arvoa olemassa olevien rakenteiden sisällä, ja sitä perustellaan myös joukkoliikenteen kannattavuuden parantumisella ja

koskemattomien luontoalueiden säilymisellä (Staffans 2008; Sairinen & Mononen 2010). Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet jyräävät paikalliset kaavoitustavoitteet (Ylinen ym. 2013).

Maaseutu on yhä lisääntyvän, erityisesti ympäristöperusteisen sääntelyn kohde (Daymond ym. 2005; Rienks 2008; Malik ym. 2009; New challenges for agricultural research 2009; The future of food and farming 2011; Edora 2013). Sääntelyn ääritulemana on eristetty maaseutu, joka on suojeltu ja laajasti eristetty ihmisten käytöltä (Rural futures project 2005) tai jolla taloudellinen toiminta on keskitetty hallinnollisesti harvoinhin pisteisiin (Heinonen 2001). Joillekin toimijoille sääntely ilmentyy eräänlaisena pakkoyhteiskuntana (Haukkala 2011). Maaseutu on enemmän luonnonpuisto ja tutkimuskohde kuin tuotantopaikka (Landsbygden år 2020). Maaseudun perinteisiä toimintoja ja osin myös virkistyspalveluita pidetään yllä valtion tuella; maaseudulla liikkuminen ja toimiminen ei saa kuitenkaan vaarantaa suojelua (emt.). Tämä vahvistaa tukikulttuuria, jossa maaseudun elinkeinojen riippuvuus julkisesta tuesta institutionalisoituu ja vahvistuu entisestään (Daymond ym. 2005; Rural futures project 2005). Maaseudusta tulee taloudellisesti julkisen sektorin jatke.

Pitkään kestänyt kaupungistuminen jatkuu (Cetron & Davies 2010) ja keskittyminen kiihtyy politiikan tuella (Terwan ym. 2008). Metropolialue on taloudellisen toimeliaisuuden veturi ja innovaatioiden lähde; muut alueet koetaan taloudelliseksi taakaksi (Moisio & Vasanan 2008; Suomen aluekehittämisstrategia 2020). Vapaa-ajan asumista lisääntyvine kesämökkeineen (Rissanen ym. 2013) pidetään kestävästä elämäntavasta kompastuskivenä, mutta samalla se on kompensoitotehtävänä, joka saa ihmiset hyväksymään tiiviin (ja kestävästä pidetyn) mutta monille epämiellyttävän kaupunkiasumisen (Staffans ym. 2008; Kuoppa & Mäntysalo 2010). Keskittymisen myötä kaupungit saattavat jossain määrin sisäistää maaseudun ominaispiirteitä muun muassa kaupunkiviljelyn muodossa (Something's green in the state of Denmark 2050). Osa ihmisistä kuitenkin vieraantuu aineellisen hyvinvoinnin

perustasta kaupungistumisen tai vakaumuksen ja uskomuksellisen elämänsenteen myötä (Nieminen-Sundell 2011; Öborn ym. 2011).

Saarekemaaseutu

Saarekemaaseudun kehityspolku rakentuisi ensisijaisesti taloudellisista muutostekijöistä. Polulle päädytään, kun ratkaistaan julkisen talouden ongelma (kestävyysvaje) pienentämällä sen kokoa olennaisesti; luonnonvaroista ei myöskään synny uutta kasvua. Globalisaation, ikääntymisen ja korporatioiden muutosvastarinnan myötä ajautetaan julkisen sektorin merkittävään uudelleenorganisointiin tehostamalla, yksityistämällä ja toiminnoista luopumalla (EVAn globaalit skenaariot 2009). Markkinaehtoinen selviytyminen korostuu ja se perustuu osaamisen, uudistumiskyvyn ja teknologian hyödyntämisen määrittämään aitoon kilpailukykyyn (Cetron & Davies 2010; Scenarios for sustainable lifestyles 2050; Tulevaisuuskatsaus vuoteen 2020). Selviytyminen onnistuu parhaiten mittakaava- ja kasautumisetuja tarjoavissa keskuksissa sekä tuotanto- ja palvelusaarekkeissa (Landsbygden år 2020).

Sääntely on vähäistä ja keskuskaupungit hajautuvat lähellä luontoa ja palveluita sijaitsevan asumisen vetovoimaisuuden vuoksi (Brown ym. 2005; Ache 2010; Sairinen & Mononen 2010; Hytönen ym. 2011). Keskittymistä suuryksiköineen muodostuu omia etujaan valvovien linnakkeiden saaristo (Heinonen 2001; Schucksmith 2012; Something's green in the state of Denmark 2050). Keskuskaupunkien ulkopuoliset saarekkeet ovat useiden tekijöiden suhteen omavaraisia (mm. palvelut, kulttuuri, energia) mikroalueita, joilla yhteisöllisyys ja läheisyyden ekonomia toimivat (Spatial scenarios Austria 2030; Xenides ym. 2009). Viihiytyksensä säilyttäneisiin maaseudun keskuksiin hakeutuu eläkeläisiä ja vapaa-ajanvietäjiä (Schucksmith 2012).

Maaseudun vetovoima määrittyy suoraan saavutettavuudesta suhteessa keskuksiin ja saarekeisiin (Kilpailukykyä, hyvinvointia ja ekotehokkuutta 2006). Maaseudun luontainen asutuskenteen tiivistyminen kiihtyy (Helminen &

Ristimäki 2008) ja sen myötä väestökatoalueiden perusrakenne rapautuu ja palvelut katoavat (Kahila ym. 2010; Jauhiainen 2012); erityisesti tiestön heikkeneminen kiihdyttää keskittymistä (Hyytiä 2012). Alueiden väliset erot ja eriarvoisuus kärjistyvät ja suvaitsemattomuus lisääntyy (Robert & Lennert 2007). Saarekkeiden vaikutuspiirien ulkopuolella asuu varakasta eliittiä, jotka kykenevät kustantamaan ja hankkimaan tarvitsemansa palvelut ja nauttimaan luonnonläheisestä asumisesta ja elämäntavasta (Léon ym. 2005; Rural futures project 2005; Edora 2013).

Keskustelua

Tulevaisuusajattelu on hyödyllistä. Se voi lisätä yhteiskunnan strategista älykkyyttä, laajentaa tietoperustaa ja opastaa päätöksentekijöitä merkittävien kysymysten äärelle (De Smedt ym. 2013, 433). Tietämys valittavissa olevista vaihtoehtoista on rationaalisen käyttäytymisen perusta – myös yhteiskuntapolitiikassa. Erityisesti maaseutua koskevassa tiedonvälityksessä on viime aikoina tarjottu valintojen perustaksi varsin kapea-alaisia, negatiivisia väestömäärän trendiennusteita. Tulevaisuudentutkimuksessa tällaisesta deterministisestä ennustamisesta on luovuttu jo ajat sitten hyödyttömänä toimintana (Amara 1989, 44).

Maaseutua koskevan yhteiskuntapolitiikan tavoitteet esimerkiksi maaseutupoliittisissa kokonaisohjelmissa ja maaseudun kehittämisohjelmissa ovat yleviä, mutta ympäröiväisiä. Maaseudun elinvoimaisuuteen, luonnonvarojen kestäväan hyödyntämiseen, kannattavaan maa- ja metsätalouteen, hyvinvoiviin paikallisyhteisöihin ja moniin muihin ilmiöihin kiinnitetyt visiot, päämäärät ja tavoitteet suuntaavat toki toimintaa ja rahoitusta, mutta eivät luo ymmärrettävää kuvaa tavoitetilasta. Maaseutua koskevien valintojen taustaksi kaivataan kipeästi jäsennellympiä tulevaisuuskuvia toivottavista ja ei-toivottavista tulevaisuuksista. Tässä tutkimuksessa on esitelty neljä vaihtoehtoista maaseutualueiden tulevaisuuskuvaa, ja niitä voi käyttää virikkeenä tai lähtökohtana uusien kuvien luomiselle. Maaseudun kehittämispolitiikan tavoitteiden asettaminen tulevaisuuskuvien

pohjalta on vaativa tehtävä, mutta se luo ainakin neljä tunnistettavissa olevaa hyötyä.

Ensinnäkin tulevaisuusajattelulla ja vaihtoehtoisten tulevaisuuksien tarkastelulla voidaan vähentää *determinismin riskejä*. Urariippuvainen, menneisyyteen perustuva tai yhteen trendiennusteeseen nojaava toiminta voi olla sokea orastaville muutosoireille tai muutossuunnille. Maailma muuttuu. Erilaisten ympäristöllisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten vaihteluiden ja kriisien lisääntyminen on laajalti tunnistettu kehityssuunta. Mikä on maaseudun rooli uudenlaisten vaihteluiden ja yllätysten maailmassa? Millaisiin kehityskuluihin yhteiskunnan, kuntien, kylien ja maaseudun ihmisten tulisi varautua vaihtoehtoisissa tulevaisuuksissa? Millaisella maaseudun kehittämispolitiikalla valmiuksia ja joustavuutta voidaan ylläpitää? Valintoja erilaisissa maailmoissa elämisestä voidaan hahmottaa ja jäsentää tulevaisuuskuviav avulla.

Toiseksi, ajatuskoe maksaa vähemmän kuin todellisuuskoe. Laativalla tulevaisuuskuvia, vertailemalla niiden vaihtoehtoisia lopputulemia ja toteutumistapoja (*backcasting*) saadaan monipuolinen kuva erilaisten kehityspolkujen hyödyistä ja haitoista, tuotoista ja kustannuksista. Sitoutuminen mihin tahansa kehityspolkuun tuottaa psykologia, taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöllisiä *uponneita kustannuksia*, joita ei saada katettua tai peruttua siirryttäessä toiselle polulle. Mitä monipuolisempi kehityspolkujen verkosto onnistutaan piirtämään, sitä parempi kuva tiettyjen uhrausten ja investointien käyttökelpoisuudesta erilaisissa tulevaisuuksissa saadaan. Esimerkiksi investoinnit keskitettyyn öljy- ja kivihiihtalouteen voivat muuttua nopeasti kannattamattomiksi joissakin tulevaisuuksissa.

Kolmanneksi, tulevaisuuskuviav kautta yksittäiset asiat saadaan liitettyä *isompiin kokonaisuuksiin*. Yksittäisten aatteiden intomieliset edistäjät ja sektorinsa siiloista ponnistavat hallinnoijat eivät aina kykene näkemään ajamiaan asioita tietynlaisen tulevaisuuskuviav toteuttajina. Mihin tulevaisuuskuviavaan liittyvät eri hallinnonalojen maaseutuun kohdistamat toimenpiteet tai maaseudun monilukuiset ohjelmaerusteiset kehittämistoimenpiteet? Edistävätkö vaikkapa

ympäristö- tai elinkeinohallinnon toimeenpanemat asiat yhdensuuntaisesti yhteiskunnassa halutun maaseudun tulevaisuuskuviav toteutumista? Mitä tulevaisuuskuviava toteuttavat alueidenkäytön ohjaus, kaavoitus, maatalouden ympäristötuki tai toimintaryhmien toimintatuki? On helppo argumentoida jonkin yksittäisen toimenpiteen tarpeellisuuden puolesta tai sitä vastaan, mutta vasta tietyn tulevaisuuskuviav osana toimenpiteen laaja-alaisempi vaikutus paljastuu.

Neljänneksi, tulevaisuuskuviav voivat yhden-suuntaistaa toimintaa kohti tavoiteltavaa tulevaisuutta. Nykyisessä maaseudun kehittämispolitiikassa hajanaiset toimenpiteet edistävät kaikenkehittämisen tavoitetta, mutta eivät mitään tiettyä maaseudun tulevaisuutta. *Maaseudun kehittämispolitiikan vaikuttavuutta* voidaan parantaa yhden-suuntaistamalla tuhansien toimijoiden ponnisteluja politiikassa, hallinnossa, liiketoiminnassa ja järjestöissä. Yhteiskunnan antaman kehittämispanoksen vaikuttavuus paranee, kun poliittinen johtaminen, hallinnollinen tai hierarkkinen johtaminen, erilaisten verkostojen johtaminen ja markkinoiden toiminta etenevät samansuuntaisesti. Ristiriitaiset toimenpiteet heikentävät politiikan vaikuttavuutta. Yhteinen tähtäin voidaan löytää laatimalla ja vertailemalla tulevaisuuskuviav toivotavasta tulevaisuuden maaseudusta.

Lähteet

- 2050 möjliga framtider, framtida möjligheter? (2011) Scenarioanalyser. Future Forests Mistra-program. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- 2050 Roadmap to a low-carbon bio-economy: the forest fibre industry (2011). Confederation of European Paper Industries, Brussels.
- Ache, Peter 2010. Tila on ylläisyyttä - Suomessakin? Teoksessa: Hirvonen, Timo & Kaisa Schmidt-Thomé (toim.) ESPONin ytimessä ja ympärillä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 100. Teknillinen korkeakoulu, Aalto-yliopisto, Espoo, 111–123.

- Agrimonde: scenarios and challenges for feeding the world in 2050 (2009). Summary Report. Institut National de la Recherche Agronomique INRA & Agricultural Research for Development CIRAD, Paris.
- Airaksinen, Miimu 2012. Näkökohtia maankäyttö- ja rakennuslakiin erityisesti rakennusten energia- ja ekotehokkuuden kannalta. Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja 4/2012. Ympäristöministeriö, Helsinki, 73–80.
- Aligica, Paul 2003. Prediction, explanation and the epistemology of future studies. *Futures* 35(10): 1027–1040.
- Amara, Roy 1981. The futures field: searching for definitions and boundaries. *The Futurist* 15(1): 25–29.
- Amara, Roy 1989. A note on what we have learned about the methods of futures planning. *Technological Forecasting and Social Change* 36(1–2): 43–47.
- Avery, Miriam, Bradley Kreit & Rod Falcon 2010. FoodWeb 2020: forces shaping the future of food. Institute for the Future, Palo Alto.
- Banks, Nick, Tom Bridges, Graham Gudgin, Alan Wilson, Lynne Miles & Neil Gibson 2005. Regional futures: England's regions in 2030. English Regions Network, RDA Planning Leads Group, Office of the Deputy Prime Minister & Department for Transport.
- Bell, Wendell 1997. Foundations of futures studies: history, purposes, and knowledge. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Bell, Wendell & Jeffrey Olick 1989. An epistemology for the futures field: problems and possibilities of prediction. *Futures* 21(2): 115–135.
- Binraban, Prem & Rudy Rabbinge 2012. Megatrends in agriculture: views for discontinuities in past and future developments. *Global Food Security* 1(2): 99–105.
- Borsboom-van Beurden, Judith, Wiedeke Boersma, Arno Bouwman, Leon Crommentuijn, Jasper Dekkers & Eric Koomen 2005. Ruimtelijke Beelden: Visualisatie van een veranderd Nederland in 2030. Rapport 550016003. RIVM, Bilthoven.
- von Braun, Joachim 2011. Food security and the futures of farms. *Kungliga Skogs- och Lantbruksakademiens Tidskrift* 150(1): 9–16.
- Brown, Daniel, Kenneth Johnson, Thomas Loveland & David Theobald 2005. Rural land-use trends in the conterminous United States, 1950–2000. *Ecological Applications* 15(6): 1851–1863.
- Brown, Lester 2008. Plan B 3.0: mobilizing to save civilization. New York: W. W. Norton & Company.
- Cetron, Marvin. & Owen Davies 2010. 52 trends shaping tomorrow's world. Special report. World Future Society. Saatavissa: www.wfs.org/reports/52_Trends_Shaping_Tomorrow.pdf. [Viitattu 22.2.2015]
- Daymond, Joanna, Philip Lowe & Jeremy Phillipson 2005. Rural economy and land use futures. Rural economy and land use programme briefing series 2. Centre for Rural Economy, University of Newcastle, Newcastle Upon Tyne.
- De Smedt, Peter, Kristian Borch & Ted Fuller 2013. Future scenarios to inspire innovation. *Technological Forecasting & Social Change* 80(3): 432–443.
- Dobbs, Richard, Jeremy Oppenheim, Fraser Thompson, Marcel Brinkman & Marc Zornes 2011. Resource revolution: meeting the world's energy, materials, food, and water needs. McKinsey Global Institute.
- Dosi, Giovanni, Luigi Marengo & Giorgio Fagiolo 2005. Learning in evolutionary environments. Teoksessa: Dopfer, Kurt (toim.) *The evolutionary foundations of economics*. Cambridge: Cambridge University Press, 255–338.
- Dreborg, Karl 1996. Essence of backcasting. *Futures* 28(9): 813–828.
- Edora: European development opportunities for rural development (2013). Applied Research 2013/1/2. European Spatial Planning Observation Network ESPON, Luxembourg.
- EVAn globaalit skenaariot: tulevaisuuden pelikentät (2009). Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA & Capful, Helsinki.
- FAO statistical yearbook 2013: world food and agriculture (2013). Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations FAO.
- Foresighting food, rural and agri-futures: FFRF report (2007). Working paper by the expert group. Standing Committee on Agricultural Research, European Commission, Brussels.
- Fredricsson, Christian & Lukas Smas (toim.) 2013. Small-scale tourism in rural areas: trends and research in the Nordic Countries. Working Paper 3/2013. Nordregio, Stockholm.
- Global trends 2030: alternative worlds (2012). A publication of the National Intelligence Council, Washington.
- Gomi, Kei, Yuki Ochi & Yuzuru Matsuoka 2011. A systematic quantitative backcasting on low-carbon society policy in case of Kyoto city. *Technological Forecasting & Social Change* 78(5): 852–871.
- de Haan, Hans & Jan Rotmans 2011. Patterns in transitions: understanding complex chains of change. *Technological Forecasting & Social Change* 78(1): 90–102.

- Hart, Kaley, Ben Allen, Marcus Lindner, Clunie Keenleyside, Paul Burgess, Janette Eggers & Allan Buckwell 2013. Land as an environmental resource. Report. Institute for European Environmental Policy, London.
- Haukkala, Teresa (toim.) 2011. Monipaikkaisuus: ilmiö ja tulevaisuus. Selvityksiä 54. Sitra, Helsinki.
- Heikkilä, Katariina & Anna Kirveennummi 2013. Tulevaisuuskuvia luontokokemusten hyödyntämisestä - luonnosta hyvinvointia, palveluja ja liiketoimintaa. e-julkaisuja 4/2013. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, Turku.
- Heinonen, Jukka & Seppo Junnila 2012. Yhdyskuntarakenne, elämäntavat ja ilmastomuutos. Aalto-yliopiston julkaisusarja Tiede+Teknologia 19/2012. Maankäyttötieteiden laitos, Aalto-yliopisto, Espoo.
- Heinonen, Sirkka 2001. Uudet suunnat maaseudun tulevaisuudelle. Tulevaisuussarja 7. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura.
- Helminen, Ville & Mika Ristimäki 2008. Kyläasutuksen kehitys kaupunkiseuduilla ja maaseudulla. Suomen ympäristö 24. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Hetemäki, Lauri, Sini Niinistö, Risto Seppälä & Jussi Uusivuori (toim.) 2011. Murroksen jälkeen: metsien käytön tulevaisuus Suomessa. Hämeenlinna: Metsäkustannus.
- Hienonen, Kati 2011. Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa: trendianalyysi. Selvityksiä 52. Sitra, Helsinki.
- Hubert, Bernard, Jacques Brossier, Patrick Caron, Pierre Fabre, Hartwig de Haen, Benoît Labbouz, Michel Petit & Sébastien Treyer 2010. Forward thinking in agriculture and food. Perspective 6. CIRAD, Paris.
- Huominen ruoka: esitys kansalliseksi ruokastrategiaksi (2010). Ruokastrategian valmistelun johtoryhmä. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.
- Hytönen, Jonne, Ilona Akkila & Raine Mäntysalo (toim.) 2011. Kaupunkiseutujen kasvukivut: kuntien maankäyttöpolitiikka ja suunnitteluyhteistyö viidellä kaupunkiseudulla. Yhdyskuntarakenteen toimivuus -tutkimuksen väliraportti. Paras-ARTTU-ohjelman tutkimuksia 15. Aalto-yliopisto & Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Hyttiä, Nina 2012. Rural-urban policy effects on the regional economies of South Ostrobothnia and North Karelia. Academic dissertation. Department of Economics and Management, University of Helsinki, Helsinki.
- Höjer, Mattias, Anders Gullberg & Ronny Pettersson 2011. Backcasting images of the future city: time and space for sustainable development in Stockholm. Technological Forecasting & Social Change 78(5): 819–834.
- Inayatullah, Sohail 2002. Reductionism or layered complexity? The futures of futures studies. Futures 34(3–4): 295–302.
- Inkeroinen, Paula, Helena Puhakka-Tarvainen, Hannu Ryhänen & Liisa Timonen (toim.) 2012. Innovoimalla kohti maaseudun tulevaisuutta. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Joensuu.
- Jansson, Kristina & Ida Terluin 2009. Alternative futures of rural areas in the EU. Report 57/2009. LEI Wageningen UR, The Hague.
- Jauhiainen, Jussi 2012. Aluekehitys ja maankäyttö- ja rakennuslain uudistamisen haasteet. Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja 4/2012. Ympäristöministeriö, Helsinki, 32–41.
- Jungk, Robert & Norbert Müllert 1987. Tulevaisuusverstaat. Karkkila: Waskipaino.
- Kahila, Petri, Erik Gløersen & Alexandre Dubois 2010. Territorial diversity: maantieteelliset erityispiirteet aluekehittämisen haasteena. Teoksessa: Hirvonen, Timo & Kaisa Schmidt-Thomé (toim.) ESPONin ytimessä ja ympärillä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 100. Teknillinen korkeakoulu, Aalto-yliopisto, Espoo, 45–59.
- Kaivo-oja, Jari, Tapio Katko & Osmo Seppälä 2004. Seeking convergence between history and futures research. Futures 36(5): 527–547.
- Kamppinen, Matti & Pentti Malaska 2003. Mahdolliset maailmat ja niistä tietäminen. Teoksessa: Kamppinen, Matti, Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.) Tulevaisuudentutkimus: Perusteet ja sovellukset. Toinen, korjattu painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 55–115.
- Kankaanpää, Susanna & Timothy Carter 2004. Construction of European forest land use scenarios for the 21st century. The Finnish Environment 707. Finnish Environment Institute, Helsinki.
- Kansallinen luonnonvarastrategia: älykkäästi luonnon voimin (2009). Sitra, Helsinki.
- Kierkegaard, Søren 1938. The Journals of Søren Kierkegaard (kääntänyt A. Dru). London: Oxford University Press.
- Kilpailukykyä, hyvinvointia ja ekotehokkuutta: Suomen aluerakenteen ja alueidenkäytön kehityskuva (2006). Suomen ympäristö 31/2006. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Kivinen, Kimmo, Mia Orsã & Nette Lehtinen 2012. Maaseudun alueelliset tulevaisuustyöpajat: valtakunnallinen yhteenveto. Capful, Helsinki.
- Kolehmainen, Jari, Maria Seppälä, Ari Hynynen, Tommi Ranta & Anssi Uitto 2011. Näkemyksiä maaseudun tulevaisuuden maankäytöstä: Raportti Sitran Maamerkit-ohjelman maankäyttötyöpajasta 4.3.2011. Sitra, Helsinki.

- Koski, Kimmo 2008. Kuntatalous ja yhdyskuntarakenne. Suomen ympäristö 42/2008. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Krippendorff, Klaus 2004. Content analysis: an introduction to its methodology. Second edition. Thousand Oaks: Sage.
- Kuhmonen, Tuomas & Irene Kuhmonen 2014. Maaseudun alueidenkäytön tulevaisuuskuvat. Julkaisuja 1/2014. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, Turku.
- Kuhmonen, Tuomas, Liisa Luoto & Jenny Turunen 2014. Nuorten tulevaisuuskuvat maaseudun kehittämistyön lähtökohtana. Julkaisuja 2/2014. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, Turku.
- Kuisma, Juha (toim.) 2012. Asumisen vapaus. Helsinki: Maahenki.
- Kuoppa, Janne & Raine Mäntysalo (toim.) 2010. Kestävä yhdyskuntarakenne ja elinympäristö: ympäristöklusterin neljännen ohjelmakauden tuloksia. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 97. Teknillinen korkeakoulu, Aalto-yliopisto, Espoo.
- Kuusi, Osmo, Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.) 2013. Miten tutkimme tulevaisuuksia? Kolmas uudistettu painos. Acta Futura Fennica 5. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura.
- Kuusi, Osmo & Matti Kamppinen 2003. Tulevaisuuden tekeminen. Teoksessa: Kamppinen, Matti, Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.) Tulevaisuudentutkimus: perusteet ja sovellukset. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 117–170.
- Landsbygden år 2020: fyra framtidsbilder (2005). EuroFutures AB, Stockholm.
- Lee, Bernice, Felix Preston, Jaakko Kooroshy, Rob Bailey & Glada Lahn 2012. Resources futures: a Chatham House report. Royal Institute of International Affairs, London.
- Lehtola, Ilkka 2007. Maaseudun toimintaympäristön muutos ja liikkuminen: Kirjallisuuskatsaus. Selvityksiä 18/2007. Tiehallinto, Helsinki.
- Léon, Yves, Philippe Perrier-Cornet & Christophe Soulard 2005. Rural futures: alternative scenarios for French rural society to 2020. EuroChoices 4(2): 12–19.
- Malik, Mohammed, Robert Yawson & Drew Hensel 2009. Destination 2025: focus on the future of the food industry. A collaboration between The BioBusiness Alliance of Minnesota and Deloitte Consulting LLP.
- Mannermaa, Mika 2001. In search of an evolutionary paradigm for futures research. Futures 23(4): 349–372.
- Megatrends (2011). TemaNord 527/2011. Nordregio, Nordic Council of Ministers, Copenhagen.
- Megatrends, update (2013). Z_punkt. Saatavissa: www.z-punkt.de/fileadmin/be_user/englisch/D_Downloads/Megatrends_Update_EN.pdf. [Viitattu 22.2.2015]
- Moisio, Sami & Antti Vasanen 2008. Alueellistuminen valtiomuutoksen tutkimuskohteena. Tieteessä tapahtuu 3–4/2008: 20–31.
- New challenges for agricultural research: climate change, food security, rural development, agricultural knowledge systems (2009). 2nd SCAR Foresight Exercise. European Commission, D-G Research, Brussels.
- Niemi, Jyrki & Pasi Rikonen (toim.) 2010. Maatalouspoliittisen toimintaympäristön ennakointi: miten käy kotimaisen elintarvikeketjun? Raportti 7. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT, Jokioinen.
- Nieminen-Sundell, Riitta 2011. Maisema on, työ puuttuu. Sitra, Helsinki.
- Niiniluoto, Ilkka 2001. Futures studies: science or art? Futures 33(5): 371–377.
- Nurmela, Juha 2013. Tulevaisuusverstas ja uusia ”verstashenkisiä” tulevaisuuden muovaamisen menetelmiä. Teoksessa: Kuusi, Osmo, Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.) 2013. Miten tutkimme tulevaisuuksia? Kolmas uudistettu painos. Acta Futura Fennica 5. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 213–217.
- Pierr, Annette, Joe Ravetz & Ivan Tosics (toim.) 2011. Peri-urbanisation in Europe: towards European policies to sustain urban-rural futures. PRUREL Synthesis Report. University of Copenhagen, Copenhagen.
- Rienks, Willem (toim.) 2008. The future of rural Europe: art anthology based on the results of the Eururalis 2.0 scenario study. Wageningen University Research and Netherlands Environmental Assessment Agency. Wageningen.
- Rikonen, Pasi & Petri Tapio 2009. Future prospects of alternative agro-based bioenergy use in Finland: constructing scenarios with quantitative and qualitative Delphi data. Technological Forecasting & Social Change 76(7): 978–990.
- Rissanen, Ruut, Antti Rehunen, Hanna Kalenoja, Ossi Ahonen, Tommi Mäkelä, Jarkko Rantala & Markus Pöllänen 2013. Allikartasto: Suomen aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuvan pohjustus. Ympäristöministeriö, Helsinki. Saatavissa: http://www.tut.fi/verne/wp-content/uploads/ALLI_kartasto_2013.pdf. [Viitattu 22.2.2015]
- Robert, Jacques & Moritz Lennert 2007. Territorial futures: spatial scenarios for Europe. European Spatial Planning Observation Network ESPON, Luxembourg.
- Robinson, John 2003. Future subjunctive: backcasting as social learning. Futures 35(8): 839–856.

- Rosegrant, Mark, Sarah Cline & Rowena Valmonte-Santos 2010. Global water and food security: megatrends and emerging issues. Teoksessa: Ringler, Claudia, Asit Biswas & Sarah Cline (toim.) Global Change: Impacts on Water and Food Security. Berlin: Springer, 17–47.
- Rural futures project: scenario creation and backcasting (2005). Summary report and recommendations. Future Foundation, London.
- Saartenoja, Antti, Timo Suutari & Aapo Jumppanen 2011. Maaseutukulttuurin kehityssuuntia kilpailuvaltion ohjelmateksteissä. Maaseudun uusi aika 19(1): 5–16.
- Sairinen, Rauno & Tuija Mononen 2010. Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen maaseudulla. Teoksessa Hirvonen, Timo & Kaisa Schmidt-Thomé (toim.) ESPONin ytimessä ja ympärillä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 100. Teknillinen korkeakoulu, Aalto-yliopisto, Espoo, 93–109.
- Scenarios for sustainable lifestyles 2050: from global champions to local loops (2012). Future scenarios for new European social models with visualisations. SPREAD Sustainable Lifestyles 2050 project. Saatavissa: http://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2013/02/D4.1_FourFutureScenarios.pdf. [Viitattu 22.2.2015]
- Schucksmith, Mark 2012. Future directions in rural development? Report. Carnegie UK Trust, Dunfermline.
- Schucksmith, Mark, Hilary Talbot & Richard Lee 2011. Meta-narratives as heuristic generalisations of rural change. Teoksessa Copus, Andrew & Lisa Hörnström (toim.) The new rural Europe: towards rural cohesion policy. Report 2011:1. Nordregio, Stockholm, 19–36.
- Seppälä, Yrjö 2013. Tulevaisuustalukomenetelmä: sovelluksena vanhustenhuolto. Teoksessa: Kuusi, Osmo, Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.) Miten tutkimme tulevaisuuksia? Kolmas uudistettu painos. Acta Futura Fennica 5. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 137–153.
- Something's green in the state of Denmark 2050: scenarios for a sustainable economy (2012). Realdania & Monday Morning, Copenhagen.
- Spatial Scenarios Austria 2030 (2009). Österreichische Raumordnungskonferenz. Saatavissa: http://www.oerok.gv.at/fileadmin/Bilder/2.Reiter-Raum_u_Region/3.Themen_und_Forschungsbereiche/1.Szenarien_der_Raumentwicklung/Spatial_scenarios_Austria_2030_2009-04-01.pdf. [Viitattu 22.2.2015]
- Staffans, Aija 2008. Ilmastonmuutos ratkaistaan kaupungeissa. Arkkitehti 2/2008: 18–21.
- Staffans, Aija, Marketta Kyttä & Tiina Merikoski (toim.) 2008. Kestävä yhdyskuntarakenne. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 69. Arkkitehtuurin laitos & Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Suomen aluekehittämisstrategia 2020 (2010). Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- Suomen biotalousstrategia: kestävää kasvua biotaloudesta (2014). Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- Suomen maaseutu 2015: maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuus (2006). Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, Helsinki.
- Särkkä, Susanna, Lea Konttinen & Tuula Sjöstedt (toim.) 2013. Luonnonlukutaito: luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista. Sitra, Helsinki.
- Terwan, P., van der Weijden, W., Kuneman, G. & Schröder, R. (2008). After the Common Agricultural Policy: towards an EU policy for Sustainable Food and Rural Environment? Discussion paper. CLM Centre for Agriculture and Environment, Paul Terwan research & consultancy and Alterra/Wageningen UR.
- The future of food and farming: challenges and choices for global sustainability (2011). Foresight. Government Office for Science, London.
- Tulevaisuuskuva vuoteen 2020: maa- ja metsätalousministeriön toimiala (2010). Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.
- Vanhanen, Juha, Iivo Vehviläinen, Mikko Halonen & Anna Kumpulainen 2010. Energiaskenaarioiden järjestelmävaikutukset ja niiden taloudelliset, ympäristölliset ja yhteiskunnalliset seuraukset. Selvityksiä 30. Sitra, Helsinki.
- Vásquez, Javier 1999. The research on future images and visions: need for a strategic alliance between futures studies and social sciences. International Review of Sociology 9(3): 333–347.

- Verburg, Peter, Derek van Berkel, Anne van Doorn, Michiel van Eupen & Harm van den Heiligenberg 2010. Trajectories of land use change in Europe: a model-based exploration of rural futures. *Landscape Ecology* 25(2): 217–232.
- Wangel, Josefin 2011. Exploring social structures and agency in backcasting studies for sustainable development. *Technological Forecasting & Social Change* 78(5): 872–882.
- Weick, Karl 1989. Theory construction as disciplined imagination. *Academy of Management Review* 14(4): 516–531.
- Wilenius, Markku & Sofi Kurki 2012. Surfing the sixth wave: exploring the next 40 years of global change. eBook 10/2012. Finland Futures Research Centre, University of Turku, Turku.
- Woods, Michael 2012. Rural geography III: rural futures and the future of rural geography. *Progress in Human Geography* 36(1): 125–134.
- Ylinen, Helena, Olli Hokkanen, Heikki Miettinen & Katariina Pahkasalo 2013. Alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän toimivuus, AKSU 2012. Raportteja 15/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Xenides, Lazaros, Nadia Espinar & Andrea Prokova 2009. Rural community in the Mediterranean region in 2030: projections and futures scenarios, climate change and social change. *Tejuelo* 6: 104–121.
- Öborn, Ingrid, Ulf Magnusson, Jan Bengtsson, Katarina Vrede, Erik Fahlbeck, Erik Steen-Jensen, Charles Westin, Torbjörn Jansson, Fredrik Hedenus, Helena Lindholm-Schulz, Maria Stenström, Benny Jansson & Lotta Rydhmer 2011. Five scenarios for 2050: conditions for agriculture and land use. Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala.

MUA-LEHTI VERKOSSA

www.mua-lehti.fi

Kerrotaan muillekin!

Verkkojutut on helppo jakaa linkkeinä niillekin, jotka eivät vielä tunne MUA ry:tä tai MUA-lehteä.

Tieteellinen viitattavuus

Artikkelit ja katsaukset julkaistaan verkkolehdessä pdf-muodossa, joka on identtinen painetun lehden kanssa. Viitetiedot säilyvät samoina digi- ja printtiversiossa.

mua-lehti
.fi
 Maaseudun UUSI AIKA
 -verkkolehti